

NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH TRONG TRANG PHỤC
THỜI KỲ PHỤC HUNG THẾ KỲ XIV - XVII

ThS. Phạm Thị Yên

Trường Đại học Kiến trúc Hà Nội

Tác giả liên hệ: ptyen79@gmail.com

Ngày nhận: 10/4/2025

Ngày nhận bản sửa: 20/4/2025

Ngày duyệt đăng: 24/4/2025

Tóm tắt

Thời kỳ Phục Hưng (thế kỷ XIV-XVII) đánh dấu sự hồi sinh các giá trị từ nền văn minh Hy Lạp và La Mã cổ đại, đặc biệt trong nghệ thuật và thời trang. Bài viết khảo sát các đặc điểm tạo hình nổi bật của trang phục thời kỳ Phục Hưng, tập trung vào cấu trúc hình khối, hệ thống họa tiết, màu sắc. Thông qua việc phân tích các nguồn tư liệu hình ảnh, hiện vật bảo tàng và nghiên cứu thứ cấp, bài viết làm rõ cách thức trang phục không chỉ phản ánh tư duy thẩm mỹ thời đại, mà còn thể hiện địa vị xã hội, quyền lực và bản sắc văn hóa của thời kỳ ánh sáng.

Từ khóa: Nghệ thuật tạo hình, trang phục thời kỳ Phục Hưng.

Artistic Representation in Fashion During the Renaissance (14th - 17th Centuries)

MA. Phạm Thị Yên

Hanoi University of Architecture

Corresponding Author: ptyen79@gmail.com

Abstract

The Renaissance period (14th–17th centuries) marked a significant revival of classical values derived from ancient Greek and Roman civilizations, particularly in the fields of art and fashion. This paper explores the unique artistic characteristics of costume design during the Renaissance, emphasizing structural forms, ornamental motifs, and color schemes. By analyzing visual materials, museum artifacts, and secondary literature, the study illustrates how Renaissance attire not only embodied the aesthetic ideals of the time but also communicated social status, political power, and cultural identity.

Keywords: Costume Design Art, Renaissance Costume.

1. Đặt vấn đề

Phục Hưng là thời kỳ tái sinh những thành tựu mà nền văn minh Hy Lạp và La Mã cổ đại trên nhiều khía cạnh khác nhau như: văn học, mỹ thuật, kiến trúc, khoa học,... Điều đó đã tác động và ảnh hưởng lớn đến những phong cách thời trang tại thời điểm đó. Trang phục thời kỳ Phục Hưng không chỉ là phương tiện che thân, mà còn là ngôn ngữ thị giác thể hiện tư tưởng nhân văn, tỷ lệ lý tưởng và sự phục hưng các giá trị cổ điển. Trong bối cảnh phát triển mạnh mẽ của nghệ thuật, kiến trúc và khoa học, trang phục trở thành một phương tiện biểu đạt mang tính triết lý, thẩm mỹ và chính trị sâu sắc. Việc khảo sát các đặc điểm của trang phục giai đoạn này góp phần nhận diện vai trò của thời trang trong dòng chảy văn hóa - nghệ thuật phương Tây từ thế kỷ XIV đến thế kỷ XVII.

2. Nội dung nghiên cứu**2.1. Khái quát về trang phục thời kỳ Phục Hưng**

Thời kỳ Phục Hưng (Ý), kéo dài từ thế kỷ XIV đến thế kỷ XVII, là thời kỳ phát triển nghệ thuật và văn hóa đáng chú ý. Sự quan tâm mới đối với nghệ thuật và văn học cổ điển đã dẫn đến những hình thức thể hiện nghệ thuật mới đặc biệt, trong đó, bao gồm các phong cách thời trang sáng tạo và thanh lịch [1].

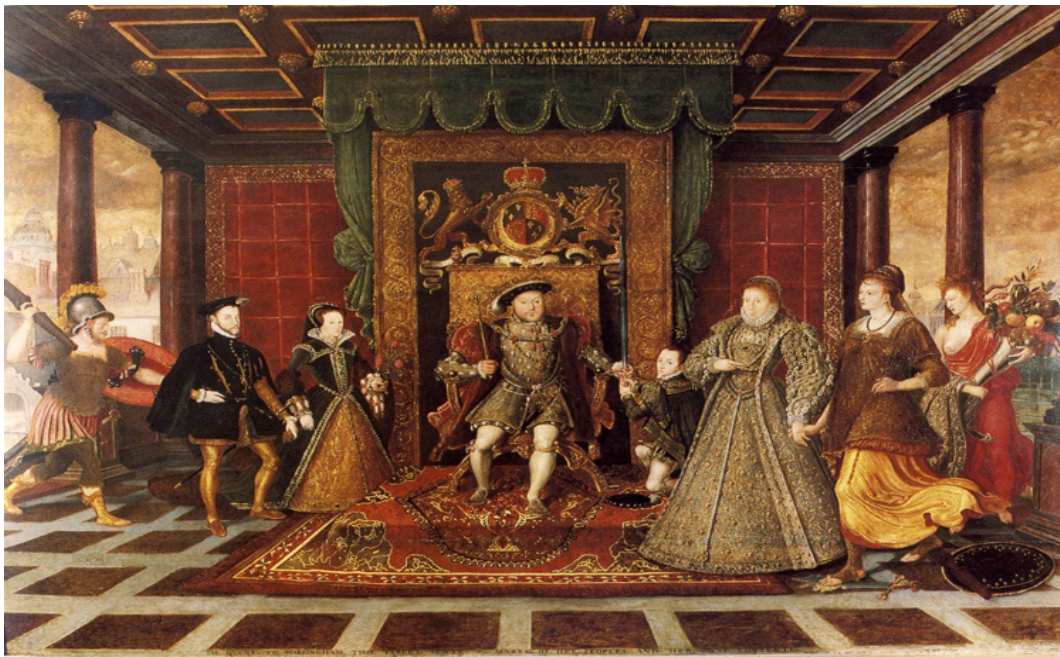
Trang phục Phục Hưng phản ánh địa vị xã hội và bản sắc văn hóa. Trang phục thể hiện sự giàu có, nghề nghiệp và tôn giáo của một người. Các giáo sĩ thường mặc đồ đen hoặc tối màu để tỏ lòng đạo đức, trong khi giới quý tộc thể hiện sự giàu có của mình bằng những loại vải đắt tiền, nhiều màu sắc rực rỡ (ví dụ, gia đình Medici có ảnh hưởng đáng kể

đến thời trang Phục Hưng Ý. Là những người bảo trợ giàu có và có ảnh hưởng, họ đã đặt may những bộ quần áo và phụ kiện đẹp nhất, nuôi dưỡng một bối cảnh văn hóa phong phú, truyền cảm hứng cho những biểu hiện nghệ thuật mới, bao gồm cả thời trang).

Trong khi thời trang của phụ nữ trong thời kỳ Phục Hưng nhấn mạnh vào vòng eo nhỏ và hông tròn, bên trong được siết bằng áo nịt ngực hoặc áo lót. Trang phục của họ có thêu công phu, ren và hạt cườm, một số loại vải còn có sợi kim tuyến ánh vàng, càng làm tăng thêm vẻ đẹp và sự thanh lịch của trang phục thì trang phục của nam giới bắt đầu bằng việc nhấn mạnh vào vai và ngực. Họ mặc áo dài

và áo chên dài đến đầu gối, thắt lưng ở eo, nhét vào ngực và tay áo trên. Thường thì áo khoác da, có lót lông, được mặc bên ngoài; đội mũ phẳng, rộng. Áo sơ mi được cắt phồng và chun ở cổ tay và cổ. Tuy nhiên, vào cuối thời kỳ này, quần tất ngắn hình quả bí ngô được mặc với quần tất bó để khoe đôi chân của đàn ông và đàn ông bắt đầu mặc áo nịt ngực để làm thon thân. Họ cũng có vòng eo hình chữ V giống như phụ nữ. Áo đôi bụng peascod trở nên phổ biến, cũng như tay áo dài đến chân cừu, áo choàng ngắn và mũ thẳng đứng thường được trang trí bằng lông vũ. Cô tay áo xếp nếp và cổ tay áo phù hợp là những trang phục thiết yếu [2].

Hình 1. Trang phục thời kỳ Phục Hưng

Nguồn: <https://historyofeuropeanfashion.wordpress.com>

2.2. Đặc điểm tạo hình trong trang phục thời kỳ Phục Hưng

a) Cấu trúc hình khối và phom dáng trang phục thời kỳ Phục Hưng

Cấu trúc hình khối trong trang phục thời kỳ Phục Hưng là một đặc điểm thẩm mỹ quan trọng, phản ánh tư duy nghệ thuật và quan niệm về hình thể con người trong thời kỳ này. Trong bối cảnh nghệ thuật Phục Hưng đề cao tỷ lệ cơ thể lý tưởng, cấu trúc hình học và khối thể tích, trang phục cũng được thiết kế nhằm tôn lên hình thể con người như một “kiệt tác tạo hóa”. Tư duy này chịu ảnh hưởng mạnh từ nghệ thuật điêu khắc và hội họa thời kỳ này (như các tác phẩm của Leonardo da Vinci, Michelangelo...). Các đặc điểm hình khối

nổi bật trong trang phục thời kỳ Phục Hưng được thể hiện cơ bản như:

Một là, phom dáng hình chữ nhật và tam giác ngược (ở nữ). Đặc điểm cơ thể người phụ nữ được “đóng khung” trong một dáng vẻ thẳng đứng, vuông vức, ít nhấn mạnh đường cong. Đường vai - eo - hông gần như nằm trên một trục thẳng, tạo cảm giác đồ sộ, uy nghiêm, phản ánh quyền lực và địa vị, thường thấy ở giai đoạn đầu Phục Hưng (đặc biệt ở Anh và Tây Ban Nha). Vì vậy, với đặc điểm cơ thể này, váy nữ thường có phần thân trên ôm sát, thắt eo mạnh, mở rộng phần chân váy, tạo khối hình thang hoặc hình chuông. Một số kiểu váy sử dụng khung váy (farthingale) để tạo phom cố định.

Hình 2. Hình ảnh công chúa Tây Ban Nha Isabella, thời Phục Hưng

Nguồn: epochtimes.com

Hai là, hình khối vai rộng (ở nam). Nam giới mặc áo có phân vai eo thắt lại - mang tính chất điêu khắc hóa thân thể.

Hình 3. Vua Pháp Louis XIV, người lãnh đạo xu hướng thời đại

Nguồn: epochtimes.com

Ba là, ống tay phồng và cắt xẻ đối xứng. Cấu trúc tay áo được thiết kế cầu kỳ, tạo khối tròn hoặc lượn sóng,

thể hiện sự chuyển động và chiều sâu không gian, tương tự như xử lý khối trong điêu khắc.

Hình 4. Bà Pompadour, năm 1759, với quần áo kiểu Rococo

Nguồn: epochtimes.com

Bốn là, sử dụng lớp trang phục nhiều tầng (layering) tạo cảm giác về chiều sâu

không gian và độ dày khối, khiến người mặc có vẻ ngoài đồ sộ, uy nghi.

Hình 5. Trang phục phụ nữ và nam giới

Nguồn: <http://dec.edu.vn>

Nhìn chung, trang phục dành cho nữ giới thường sử dụng áo corset siết eo, thân áo bodice ôm sát và váy mở rộng nhờ các khung tạo dáng. Phom dáng chủ đạo là hình chữ nhật hoặc hình chuông, thể hiện sự cao quý, kín đáo nhưng vẫn tôn vinh đường nét nữ tính; còn trang phục nam giới mặc áo với cầu vai phồng, tay áo xếp nếp hoặc rút dây (slashing), tạo ra cảm giác vai rộng - eo thon, biểu trưng cho sức mạnh và quyền lực. Quần hose bó sát giúp tôn lên tỷ lệ lý tưởng của cơ thể.

b) Hệ thống họa tiết và chất liệu trang trí trong trang phục thời kỳ Phục Hưng

Khoảng từ năm 1.400 đến năm 1.600, những tầng lớp giàu có hơn thường đặt hàng sản xuất các loại vải có họa tiết phổ biến trong những thế kỷ trước, hơn nữa, vải thời Phục Hưng Ý được làm giàu thêm bằng các sợi vàng và bạc ở các sợi ngang. Sự xa hoa của chúng được làm nổi bật bằng các họa tiết ngày càng đa dạng, chỉ đến cuối thế kỷ 16, mới thu hẹp lại khi áp dụng cho vải may mặc,

do đó, dẫn đến sự khác biệt so với các loại vải trang trí mà cho đến lúc đó vẫn chưa tồn tại. Thật không may, những mảnh vải vụn còn sót lại cho đến thời đại của chúng ta còn rất ít, nhưng các bức tranh và những lưu trữ lịch sử để lại cho thấy mô típ trang trí trên trang phục thời kỳ Phục Hưng rất đa dạng, gồm: *các loại hoa lá cách điệu, quả lựu, dây leo và động vật thần thoại như sư tử, kỳ lân...* xuất hiện dày đặc trên vải gấm, nhung, hoặc được thêu tay bằng chỉ vàng. Chúng vừa là trang trí, vừa mang tính biểu tượng sâu sắc. Điển hình trong số đó là các mô típ như:

Một là, họa tiết thực vật và động vật. Họa tiết phổ biến nhất trong thời Phục Hưng là “quả lựu”, một họa tiết cũng bao gồm nón thông và hoa kếp hoặc hoa sen. Người Ba Tư coi quả lựu là biểu tượng của sự sinh sôi và bất tử, và ý nghĩa này lan sang phương Tây. Trong thời kỳ này, nó cũng được ưa chuộng trong giới phụ nữ, những người gắn liền nó với hình ảnh của sự nổi tiếng và giàu có. Ở đây, quả lựu cũng có một ý nghĩa khác: nó là một trong những biểu tượng của triều đình Tây Ban Nha, nơi mà vợ của Cosimo I de’ Medici xuất thân.

Hình 6. Bức chân dung Eleanor xứ Toledo của Bronzino

Nguồn: <https://www.luigi-bevilacqua.com>

Họa tiết động vật cũng thường được sử dụng trong trang phục thời Phục Hưng Ý. Chim và côn trùng, chẳng hạn như, bướm và chuồn chuồn là những lựa chọn phổ biến, cũng như các loài động vật kỳ lạ như sư tử

và hổ... Những họa tiết này thường được sử dụng để truyền tải cảm giác quyền lực và sức mạnh, đôi khi được tô điểm bằng chỉ vàng hoặc bạc, ngọc trai hoặc đá quý để tạo nên vẻ ngoài sang trọng hơn.

Hình 7. Hình ảnh cận cảnh của tấm vải trải bàn thờ Bacton cho thấy chi tiết về thảm thực vật, chim, côn trùng và động vật được thêu

Nguồn: Tạp chí Smithsonian.

Hai là, các mẫu huy hiệu. Thêu khẩu hiệu và huy hiệu của một ngôi nhà trên vải là một cách khác để thể hiện quyền lực của một người và báo hiệu gia đình mà người đó xuất thân. Các biểu tượng

huy hiệu cũng đặc trưng cho vị trí của các Thượng nghị sĩ Serenissima: vương miện (biểu thị cấp bậc cao) và bông hồng cách điệu có nút ở giữa (biểu thị danh dự và sự cao quý).

Hình 8. Thượng nghị sĩ Venice của Domenico Tintoretto

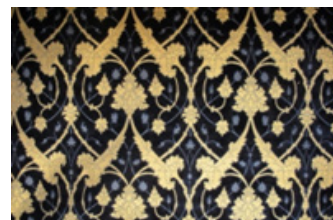
Nguồn: <https://www.luigi-bevilacqua.com>

Ba là, Các mẫu lấy cảm hứng từ phương Đông

Thời kỳ Phục hưng tràn ngập các yếu tố thực vật đến từ Trung Quốc, Ấn Độ, Ba Tư và Thổ Nhĩ Kỳ. Giống như đặc trưng bởi các thiết kế mang các yếu tố tự nhiên

như lá, hoa và chim. Hoặc một họa tiết trang trí khác gợi nhớ đến lá và hoa với các chồi mảnh mai giao nhau với các cành cây khác, được tô điểm bằng hoa sen, cây kê, quả thông cách điệu và lá dài..., đặc trưng của thế giới Hồi giáo.

Hình 9. Các loại hoa thiết hoa lá

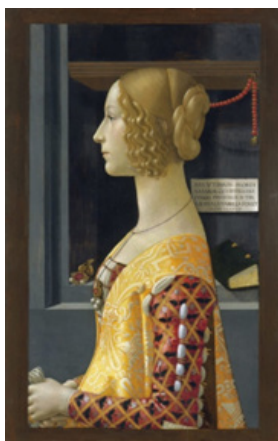

Nguồn: <https://www.luigi-bevilacqua.com>

Bốn là, họa tiết hình học và biểu tượng học. Cấu trúc đối xứng và họa tiết hình học (hình thoi, vòng tròn...) phản ánh từ duy toán học, mỹ học cổ điển. Biểu tượng hoàng gia, huy hiệu gia tộc và biểu tượng tôn giáo cũng hiện diện đậm nét trên trang phục quý tộc. Có thể thấy, họa tiết hình

học là lựa chọn phổ biến cho trang phục thời Phục Hưng. Ví dụ, áo chẽn và quần bó thường được trang trí bằng các sọc có thể nằm ngang, dọc hoặc chéo. Những sọc này đôi khi được tô điểm bằng chỉ vàng hoặc bạc, ngọc trai hoặc đá quý để tạo nên vẻ ngoài sang trọng hơn.

Hình 10. Chân dung của Giovanna degli Albizzi Tornabuoni (1489-1490).
Vẽ bằng nhiều loại màu trên hỗn hợp trên ván

Nguồn: Thyssen-Bornemisza

Năm là, chủ đề tôn giáo và thần thoại trong trang phục thời Phục Hưng. Chủ đề tôn giáo và thần thoại là một nguồn cảm hứng phổ biến khác cho các mẫu trang phục thời Phục Hưng. Các cảnh trong Kinh thánh, chẳng hạn như Vườn Địa đàng hoặc Chúa giáng sinh, thường được mô tả chi tiết phức tạp trên váy và áo choàng. Các vị thần và anh hùng trong thần thoại Hy Lạp và La Mã cũng là những lựa chọn phổ biến và thường được sử dụng để truyền tải cảm giác về sức mạnh và quyền lực [3].

c) *Vai trò của màu sắc*

Màu sắc đóng vai trò thiết yếu trong trang phục thời Phục Hưng. Màu đỏ đại diện cho địa vị xã hội cao, hoàng gia, quý ông, người của công lý, được mặc bởi các thẩm phán và những người tương tự các chức vụ chính phủ cao, thể hiện quyền lực và uy tín (trong Giáo hội, màu đỏ là biểu tượng của quyền lực, máu của Chúa Kitô, sự tử vì đạo, lòng bác ái, ngoài ra, có thể tượng trưng cho quỷ dữ và màu của lửa địa ngục). Màu cam thường được những người nông dân và những người trung lưu bắt chước màu đỏ của tầng lớp thượng lưu bằng cách nhuộm quần áo Phục Hưng của họ bằng thuốc nhuộm màu đỏ cam và đỏ nâu rẻ tiền hơn. Màu vàng

ở hầu hết các thành phố của Ý, gái mại dâm phải mặc đồ màu vàng. Màu xanh lá cây thể hiện cho tuổi trẻ, sự trong trắng, tình yêu và niềm vui. Màu xanh lam nhạt tượng trưng cho một phụ nữ trẻ đủ tuổi kết hôn. Màu tím (từ thời Cổ đại) là màu của vua và hoàng đế, nhưng hầu như không tồn tại trong thời Phục Hưng và Trung cổ, do loài ốc sên dùng để làm màu tím hoàng gia gần như tuyệt chủng. Màu tím hoàng gia biến mất vào năm 1453. Màu nâu trong trang phục thể hiện khiêm tốn và tôn giáo. Màu be là màu của sự nghèo đói. Màu nâu xỉn thể hiện tầng lớp thấp hơn. Màu xám trong trang phục khiêm tốn và tôn giáo, cũng là màu của sự nghèo đói. Màu trắng tượng trưng cho sự trong trắng của phụ nữ. Nô lệ nữ ở Florence những năm 1400 bị buộc phải mặc đồ len thô và không có màu sáng. Vào những năm 1400, màu đen bắt đầu gọi lên sự thông minh, thể hiện tầm quan trọng, sự tinh tế, phẩm giá và địa vị cao cả, ngoài ra, màu đen cũng thể hiện nỗi buồn, u sầu, một màu khiêm nhường được những người để tang và các nhà sư mặc; một màu đắt tiền để sản xuất, biểu thị sự phân biệt xã hội, và do đó, không được các tầng lớp thấp hơn mặc. Vào những năm 1400, các thương gia thường xuyên mặc màu đen.

Hình 11. Bức tranh vẽ Philip the Good, Công tước xứ Burgundy của Rogier van der Weyden, trích từ trang đề tặng của Chroniques de Hainault (1400-1464)

Hình 12. Đàn ông nhuộm vải, 1482

Nguồn: Thư viện Anh Royal MS 15.E.iii, f. 269 1482

Tóm lại, những màu sắc tươi sáng và đậm được ưa chuộng, đặc biệt là những người giàu có. Màu đỏ là màu phổ biến, tượng trưng cho sự giàu có và quyền lực. Màu xanh lam cũng phổ biến, đặc biệt là các sắc thái như xanh lam đậm và xanh coban. Màu xanh lá cây gắn liền với thiên nhiên và được sử dụng cho hoạt động săn bắn và ngoài trời. Màu đen dành riêng cho tang lễ và các dịp trang trọng [3].

3. Kết luận

Trang phục Phục Hưng chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ nghệ thuật tạo hình và kiến trúc. Phom dáng được kiến tạo theo các khối hình học như: hình chữ nhật, hình thang, tam giác ngược, nhằm nhấn mạnh sự cân đối và tôn vinh hình thể con người lý tưởng. Thông qua việc phân tích đặc điểm các yêu

tố nghệ thuật tạo hình trong thiết kế trang phục như: *cấu trúc hình khối, họa tiết trang trí, màu sắc...*, bài viết làm rõ vai trò của trang phục không chỉ như một phương tiện thể hiện địa vị xã hội, mà còn là hình thức nghệ thuật phản ánh triết lý nhân văn và tinh thần thời đại. Trang phục thời kỳ Phục Hưng là minh chứng sinh động cho sự hòa quyện giữa nghệ thuật và đời sống, giữa tư tưởng nhân văn và mỹ học cổ điển. Cấu trúc hình khối chặt chẽ, hệ thống họa tiết biểu trưng và chất liệu xa hoa không chỉ phản ánh tinh thần thời đại, mà còn truyền cảm hứng mạnh mẽ cho thời trang hiện đại. Việc nghiên cứu đặc điểm trang phục giai đoạn này góp phần quan trọng trong việc bảo tồn và phát triển di sản văn hóa thị giác phương Tây.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Nguyễn Thị Thu Hà, *Lịch sử trang phục phương Tây*, NXB Mỹ thuật, 2012.
- [2]. Hill, Daniel Delis, *History of World Costume and Fashion*, Pearson; 1st edition, 2010.
- [3]. Ann Rosalind Jones, *Renaissance clothing and the Materials of Memory*, Cambridge University Press, 2000.